

ruimte, terwijl het de godsdienstige mens leert God "in alles. te verheerlijken". Hier wordt Zwingli als getuige voor aangehaald en valt het bekende Scholtiaanse Calvijn-citaat "pie posse naturam dici Deum", het is op vrome wijze mogelijk de natuur God te noemen. Als Calvijn niet zo bevangen was geweest door "Schrift- en kerkgeloof, hij (zou) wellicht met meer recht dan Spinoza, de profeet mogen heeten van den nieuwen tijd"¹⁷.

Kort na deze *herdenkingstoespraak* hield Scholten een *leerrede*. Deze preek over Johannes 6: 66-69 heeft hij ook in druk laten verschijnen, en het blijkt dat hij in de kerk evenmin een Saulsharnas meer nodig had als in het auditorium: "Het is den apostolischen tijd . . . te doen niet om woorden van profeten of apostelen, maar om woorden van Jezus, niet om woorden, die. hem door de overlevering zijn toegedicht, maar om de eigene oorspronkelijke woorden van Jezus; niet om zijne wonderen, maar om zijne *woorden*, om hetgeen hij leerde, met één woord om de godsdienst die hij met woord en daad verkondigde". Daarom is de theologie bezig "om onder alles, wat Jezus in de evangeliën wordt toegeschreven, zijne woorden . . . terug te vinden". Deze schifting is niet "plunderen (van de) Heilige Schriften" maar zoeken naar "de echte uitdrukking", zoals de bergrede en de gelijkenissen die brengen¹⁸. Hij haalt er enige van aan - alle uit de synoptici - als "woorden die leven wekken", die "in ons hart weerklank" vinden. Zoals Jezus tot zondaars spreekt wekt zijn taal leven, "dat, uit zijn aard zelf onverderfelijk en eeuwig is. . . dat niet eerst ginds, maar reeds hier aanvankelijk genoten wordt". Zijn woorden "wekken . . . het voor gevoel . . . van onsterfelijkheid"¹⁹. Op grond daarvan geloven de discipelen dat "Jezus is de heilige van God". "Onze evangelist ontdekt die belijdenis (bij Marcus en Mattheus weergegeven met: de Christus of de Messias) van haren joodschen vorm". En dan laat hij een paar opmerkingen volgen die voor Da Costa, als hij nog geleefd had, een bevestiging van al zijn vermoedens zouden hebben gevormd. "Of Jezus Davids zoon was weet ik niet en doet ook niets ter zake. Dat hij de Messias der Joden is, de Koning Israëls, die heerschen zou van zee tot zee en van de rivieren tot aan des aardrijks einden, ontkennen wij zoowel als de Joden; dat hij God

17. Scholten, *Herdenking* 20-21.

18. J.H. Scholten, *Geloofsbelijdenis. Leerrede over Joh. VI: 66-69. Gehouden na de herdenking zijner vijfentwintigjarige ambtsbediening*, Leiden 1865, 24 blz., 9-10.

19. Scholten, *Geloofsbelijdenis*, 11-12.